

Bírálati vélemény
Pintér Márta Zsuzsanna
A történelmi dráma alakzatai a 16–18. századi magyar irodalomban
című akadémiai doktori értekezéséről

Az értekezés címet olvasva az első gondolatom nem az volt, hogy a munka a régiség legismertebb és leginkább közkedvelt alkotásairól fog szólni. A hálátlan utókor ugyanis sokáig nem szentelt kellő figyelmet az elmúlt századok történelmi drámáinak, és még a szűkebb szakma sem mindig vett róluk tudomást. Lehetséges, hogy ennek nem pusztán a hanyagság az oka. Pintér Márta Zsuzsanna maga is tisztában van vele, hogy a 18–19. század fordulóján bekövetkezett nagy paradigmaváltás után, amikor a *litterae* korszakának irodalomfelfogását felváltotta a *litteratura* mai gondolkodásunkhoz hasonló szemlélete, a vizsgált anyag elveszítette időszerűségét és érdekességét. Amint írja: „Saját korukban ezeket a drámákat a kortársak a *res literaria* alá tartozónak tekintették, a 20. századi »posztromantikus episztémé« irodalomfogalmának azonban alig voltak megfeleltethetők.” (11. l.) Máshol mint „a számunkra esztétikai tapasztalatot nem jelentő drámák” (15. l.) jelennek meg. Erre alighanem a konzultációs drámák a legjobb elrettentő példák, hiszen ezek „cselekvései – ugyancsak a jelölt megfogalmazásában – nem fizikai történések, hanem nyelvi aktusok” (130. l.); „ez a drámatípus mindössze néhány szereplőt foglalkoztató szónoklattani, dialogizált gyakorlat, iskolai feladat”. (131. l.) Mindebből azonban nem következik, hogy nem kellene az elődök mulasztásait bepótolni, ahol erre szükség van, és „a múlt nagy korszakainak” feltárása során az anyag ne lehetne tudományos kutatás tárgya. Ennek eredményeit foglalja össze az értekezés, mégpedig – sietek előrebecsíteni – példamutató felkészültséggel és alaposítással.

A bevezető fejezetek felvázolják a disszertáció tárgyát és a célját, tisztázzák a használt fogalmakat és ismertetik az alkalmazott módszereket. A gondolatmenet az általánosabb kérdések tárgyalásával folytatódik, mint például a színház funkciói a régiségben. Különösen érdekes a reprezentációval kapcsolatban a teatralitás fogalmának értelmezése, vagy az idő, az emlékezet és a nemzeti, felekezeti identitás pszichológiai, sőt már-már filozófiai dimenzióinak boncolgatása.

Közeledve az általánostól az egyes felé, egyre sűrűbbek az utalások konkrét történelmi drámákra. A példák a felmerülő elméleti problémákat szemléltetik, különös tekintettel az antikvitás vonatkozó műveinek korabeli recepciójára, valamint a humanizmus, a barokk és a klasszicizmus korának fejleményeire. Igen hasznos azoknak a fontos, ámde kevésbé közismert teoretikus műveknek az ismertetése, amelyek lényegesebb megállapításairól talán még az irodalomtörténet szakemberei is csak innen szerezhetnek tudomást.

Sok szó esik szigorúbb és enyhébb arisztotelianus irányzatokról, racionalizmusról, megtanulható szabályokról, imitációról. A régiség poétikai irodalmát azonban átszöttek a platonikus gondolatok is. Felvetődhet a kérdés: vajon lehettek-e ezek is hatással a drámaelméletekre? A platonizmus egyszer kerül szóba a disszertációban. Klaniczay Tibor nyomán megtudhatjuk: „Az újplatonikus filozófia megjelenésével [...] kialakult az az igény is, hogy a klasszikus szerzők filológiai jellegű vizsgálata mellett a tudósoknak meg kell keresniük az irodalmi alkotások belső összefüggéseit, törvényszerűségeit, rejtett mondanivalóit is.” (53. l.)

Később ezt olvashatjuk: „Bár minden elméletíró Arisztotelészre hivatkozik, korántsem egyforma mértékben próbálnak alkalmazkodni hozzá. Az *imitáció* fontos elv, de a költői képzelőerő, ihlet, fantázia ugyanolyan fontos eleme a mű létrejöttének.” (65. l.) A

továbbiakban „a költői szabadság”, „az új műfajok kialakításának vagy a régiak keverésének joga” Battista Guarini jóvoltából manierista, majd Lope de Vega személyéhez kapcsolva barokk alapelveként jelenik meg. (65. l.) Bizonyára túlzás volna platonikus drámaelméletről beszélni, de azért az idézett szempontokkal összefüggésben nem merülhet fel valamelyes platóni hatás gyanúja? Hiszen a költő teremtő ereje, alkotói génusza nem a barokk és a manierizmus elméleti gondolkozásában bukkant fel először...

A valóság és a fikció, história és fabula viszonya a történelmi drámák esetében különösen fontos kérdés. A dolgozatban 19–20. századi fejleményként kerül szóba „a múlt fikcionális és történelmi diskurzusának” kettéválása és annak felismerése, hogy „a történelem sokkal több fiktív elemet tartalmaz, mint amennyit a pozitívista történelemfelfogás valaha is belátna”. (83. l.) Hasonló meglátásokat jóval korábban is megfogalmaztak. Sebastiano Macci 1613-ban kelt értekezésére Kulcsár Péter hivatkozott a következőképpen: „Tudomásom szerint ez az első alkalom, hogy valaki a történelem objektivitását megkérdőjelezi, és ráébred arra a felismerésre, hogy nem az a történelem, ami hajdanában megesett, hanem az, amit valaki a jelenben megcsinál. [...] a történetíró maga teremt a történelmet. A mennyiségileg mérhetetlen, gyakorlatilag áttekinthetetlen és feldolgozhatatlan, elméletileg fölösleges teljes objektív múltbeli valóságból a saját szükséglete szerint maga alkotja meg azt, amit történelemnek tart.”¹

Történelmi valóság és költői fantázia szembeállítására a magyar irodalomból a dolgozatíró Zrínyi Miklós és Gyöngyösi István gyakran idézett sorait citálja. Az utóbbival kapcsolatban – a hagyományos felfogás szerint – a „fabulákat és hasonlatosságokat” „a fiktív szereplőkkel és allegorikus, mitológiai párhuzamokkal” azonosítja. (85. l.) Ezek a „leleményes todalékok” utalhatnak a mű tartalmi elemeire, azaz a retorikai invenció eszköztárára, de az újabb kutatás másfajta értelmezést is lehetővé tesz. Bene Sándor szavaival: „[...] Gyöngyösi – a Scaliger nyomán járó poétikafelfogást követve – a költészet anyagának a nyelvet tekinti, a »leleményes todalékok« tárházát, s a tassói enargeiát száműzi a narrációból az *ornatus*ba.”² Állításának alátámasztására Bene Sándor a kapcsolódó lábjegyzetben hivatkozik egy tanulmányra, amelyik „új paradigmát teremt a Gyöngyösi-kutatásban azzal, hogy a hüpotüposzisz (enargeia) értelmezésében, használatában a hangsúlyt a korábbi szakirodalommal szemben, az *inventió*ról az *elocutió*ra helyezi.”

Visszatérve a disszertáció további idézeteihez: egyértelműen a fiktív tartalmi elemekről szólnak a különböző drámákhoz fűzött szerzői önreflexiók. Ezek, mivel az írók saját alkotói módszeréről vallanak, elsősorú kritikatörténelmi források. Teljes mértékben egyetértek a jelölttel abban, hogy „a régi magyar irodalom történelmi-poétikai vizsgálatokor nem lehet figyelmen kívül hagyni őket, mivel fontos adalékokkal szolgálnak a korabeli irodalomelméleti gondolkodásról is”. (89. l.)

Az értekezésnek körülbelül a negyedénél kerül sor – a túlnyomórészt elméleti problémák tárgyalása és a példaként kiragadott egyes darabok említése után – a vizsgált korpusz összefoglaló áttekintésére, mégpedig a tematikai felosztás alapján. A különféle szempontok szerint elvégzett csoportosítás és a statisztikai adatok jóvoltából itt érzékelhetjük először az anyag bőségét, a magyar történelmi drámák tartalmi sokféleségét.

A következő fejezetek ismét elméleti kérdéseket taglalnak, a dramaturgiai megoldásokra és a modalításra összpontosítva; természetesen a mondottakat itt is a konkrét művekre való

¹ KULCSÁR Péter, „Ars historica”, in *Klaniczay-émlékkönyv: Tanulmányok Klaniczay Tibor emlékezetére*, szerk. JANKOVICS József, 119–127 (Budapest: MTA Irodalomtudományi Intézet–Balassi Kiadó, 1994), 127.

² BENE Sándor, „*Szigeti veszedelem*: fikció, valóság és a halál pedagógiája” in „*Vár állott...*”: *Tudományos, történelmi konferenciák, Vajdahunyadvár 2013–2015*, szerk. HERMANN Róbert, 131–162 (Budapest: Live Design Kiadó, 2017), 162.

hivatkozások támasztják alá. Ezek a fejezetek már részletesebben szólnak egy-egy darabról, mint a korábbi említések.

A konzultációs drámák előadásának és nyomtatásban megjelent szövegüknek a viszonya értékes adalék a régiség gyakran felmerülő problémájához, szóbeliség és írásbeliség kapcsolatához. A következtetés, mely szerint az írásban fennmaradt változat valószínűleg terjedelmesebb annál, mint ami élőszóban elhangozhatott, megfelel a prédikációs irodalomban valószínűsíthető hasonló jelenségnek. A párhuzam lehetővé tesz bizonyos fokú általánosítást a korszak íráshasználatát illetően.

A vizsgált téma feldolgozásában az értekezés 6. fejezetével fordulat következik be: a korábban vezérfonalul szolgáló elméleti szempontok után tematikus egységekbe rendezve folytatódnak az elemzések. Mind a bibliai, mind a mitológiai tárgyú történelmi drámákhoz grammatikatörténeti kutatásaim nyomán tudok fűzni apró kiegészítési javaslatokat, mivel mindkét terület egyik-másik tárgyalt darabja összefüggésbe hozhatónak tűnik egy bizonyos szerzővel.

„A bártfai városi számadáskönyv egy bejegyzése szerint az evangélikus iskolában 1556-ban előadtak egy német nyelvű darabot »az özvegyasszonyról«”. A darabot Pintér Márta Zsuzsanna is említi, mint „a bibliai (?) özvegyről” szólót. (158. l.) A bizonytalanság indokolt, hiszen a forrásban mindössze ennyi áll: „Item pro recitata germanica Comedia vidue scholasticis minoribus datus fl. 1.”³ Látok némi halvány esélyt a kérdőjel eltüntetésére. A korszak népszerű szerzője volt a nürnbergi Leonhard Culmann, akinek teológiai és grammatikai munkái mellett 1539 és 1547 között öt bibliai és antik témájú, német nyelvű iskolai színjátéka jelent meg. Kétségtelenül az előbbiekhöz tartozik az özvegyasszonyról szóló (1544).⁴ A mű térségünkben sem volt ismeretlen: a kutatás kimutatta, hogy ennek átdolgozása Pavel Kyrmezer (?–1598) szlovák származású, Morvaországban tevékenykedő protestáns lelkész *Komédia nová o vdově* (’Új komédia az özvegyről’, 1573) című munkája.⁵

Ha a bártfai előadásnak is lett volna valami köze Culmann darabjához, akkor a bibliai témára vonatkozó kérdőjel törölhető lenne. A jelölt később más összefüggésben említi, hogy a Biblia történeti könyvei „(részben) történelmi szövegül szolgálnak. Ez igaz a *Királyok könyvének* történeteire is”. (177. l.) Ez is erősítheti a felmerülő feltételezést, hiszen Culmann özvegyasszony-drámája a *Királyok könyvéből* meríti témáját, a 2. rész 4. fejezetéből.

A recepció lehetősége vetődik fel egy másik bibliai tárgyú színjáték, az Izsák és Rebeka házasságáról szóló,⁶ valamint egy mitológiai témájú, a *Pandora* esetében is.⁷ Hogy csak néhány hasonló című magyarországi példát említek: a soproni német–latin evangélikus gimnáziumban a 17. század közepe táján állították színpadra Daniel Kleschnek, az iskola

³ Idézi: VARGA Imre, s. a. r., *A magyarországi protestáns iskolai színjátszás forrásai és irodalma*, A magyarországi iskolai színjátékok forrásai és irodalma, 4 (Budapest, Az MTA Könyvtára: 1988), 45.

⁴ *Ein schön Teutsch geistlich Spil von der Witfraw, die Gott wunderbarlich durch den Propheten Elisa mit dem Oel von jrem Schuldherren erlediget. Gezogen auß dem andern Theyl der Königen/ am 4. Cap.*, első fennmaradt kiadása: Nürnberg, é. n. [1575].

⁵ HEÉ Veronika, „Reformáció irodalma – Csehország”, in *Világirodalmi lexikon*, főszerk. (I–XI:) KIRÁLY István, (XII–XIX:) SZERDAHELYI István, felelős szerk. (I–XI:) SZERDAHELYI István, (XIII–XIX:) JUHÁSZ Ildikó, 19 köt. (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970–1996), 11:501; Milena CESNAKOVÁ, „Pavel Kyrmezer”, in *Theater in Böhmen, Mähren und Schlesien, Von den Anfängen bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Ein Lexikon. Neu bearbeitete, deutschsprachige Ausgabe*. Hg. Alena JAKUBCOVÁ, Matthias J. PERNERSTORFER, In Zusammenarbeit mit Hubert REITERER, Bärbel RUDIN, Adolf SCHERL, und Andrea SOMMER-MATHIS, *Theatergeschichte Österreichs Band X, Donaumonarchie, Heft 6*, (Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2013), 377–380. <http://www.austriaca.at/6999-4inhalt?frames=yes>

⁶ *Von der Hochzeit Isaacs und Rebecce, ein spil nützlich und tröstlich den eheleuten, auch jungen gesellen, unnd Junckfrawen, so ehelich wöllen werden*, Nürnberg, 1547.

⁷ *Ein schön weltlich spil, von der schönen Pandora*, Nürnberg, é. n. [1544].

konrektorának, majd rektorának (1650–1659) német nyelvű darabját *Von Isaac und Rebecka*.⁸ A *Régi Magyar Drámai Emlékek* sorozatában a *Protestáns Iskoladrámák* második kötetében bukkan fel két olyan darab is, amelyeknek címe megegyezik Culmann egy-egy színjátékával. Az értekezésben is szóba kerül Pápai Páriz Ferenc *Izsák és Rebeka házassága* (1703) című munkája. (172–173. l.) A hivatkozott szövegkiadásban a forrásokra vonatkozó jegyzet egyedül a Bibliát említi, az attól eltérő, új elemeket Pápai Páriznak tulajdonítja. Szathmári Paksi Sámuel *Pandora* (1773) című művének magyarzatban nem esik szó más előképről, mint Szathmári Paksi korábbi, saját szerzeményű latin változatáról; a magyar szöveg annak szabad átdolgozása.⁹

Leonhard Culmann ismerete a magyarországi *grammatikai* irodalomban bőségesen adatható. Ha ki lehetne mutatni az említett színjátékok közvetlen vagy akár közvetett hatását, a hazai Culmann-recepció kiterjesztése a *drámatörténet* forrásait is gazdagíthatná.

Az átdolgozás, az adaptáció és az eredetiség kérdése, a szerzői és a fordítói szerep összemosódását szemléltető idézetek igen tanulságos adalékokkal szolgálnak a fordításirodalom történetéhez. Kunics Ferencről például megtudhatjuk: „A körülíró, részletező, a szikár latin szöveget metaforákkal és magyaros szólásokkal feldúsító fordítói módszer híve, szövegeiben színesebb és érzékletesebb költői képeket találunk, mint a latin eredetiben.” (233. l.) Az idézett példák különös figyelmet érdemelnek irodalomtörténeti szempontból is.

A magyar történelem egyes kiemelkedő szereplőjéhez kapcsolódó drámák részletes vizsgálata, „exemplumként való felmutatása” (238. l.) számos korábban felvetett témakör további árnyalásához járul hozzá.

A 18–19 század fordulóján bemutatott történeti tárgyú darabok jellemzése meggyőzően szemlélteti a korszak történelem-értelmezését, nemzetfelfogását, ugyanakkor a közönség ízlésének és elvárásainak változását is a klasszicizmus és a romantika határán.

A remélt könyv-változat elkészítésére gondolva teszek egy-két apró szerkesztői észrevételt. A nevek írásában következetesnek kellene lenni. Némely esetben váltakoznak a különböző írásmódok: Diomedes (69. l.), Diomédész (99. l.); Giulio Cesare Scaligero (55. l.), Scaligero (99. l.), Scaliger (68, 69. l.), Julius Scaliger (236. l.); Esterházy (Fényes) Miklós (39. l.), Esterházy Fényes Miklós (40. l.); Maróthy György, Maróthi György (109. l.). Van példa egy előforduláson belül is a hibrid megoldásra: Jan Amos Comenius (27. l.). Gyöngyösi István egy alkalommal véletlenül Gyöngyösi Jánosként (128. l.), Bessenyei György Bessenyei Györgyként (339. l.) szerepel.

Az idegen szavak írása különös figyelmet igényel. Gottsched *Versuch einer Critische Dichtkunst vor die Deutschen* című munkájára szoktak röviden *Critische Dichtkunst*ként is hivatkozni, de a *Cristische Dichtkunst vor die Deutschen* (80. l.) első szavában az első s betű felesleges. Latin példák: genus deliberatum (119. l.); prefiguráció–praefiguráció: mindkét változat éppen 5-5 alkalommal fordul elő; grammatikai osztály–grammaticai osztály (4:1). A magyar szavakban a csekély számú elütés figyelmes olvasással könnyen észrevehető és javítható. Például: „a király mindkettőjüket halra ítélte”. (134. l.)

A jelölt Szörényi Lászlónak egy korábban már idézett kijelentésére hivatkozik (284. l.), de a disszertációban korábban nem szerepel ez a kijelentés.

⁸ VARGA I., *A magyarországi protestáns iskolai színjátszás forrásai...*, 318–319.

⁹ VARGA Imre, kiad., *Protestáns Iskoladrámák*, 2, Régi magyar drámai emlékek, XVIII. század, I/2 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1989), 823–885; 913–1001. Az Izsák házassága- és a Pandora-téma magyar feldolgozásairól még: VARGA Imre, *A magyarországi protestáns iskolai színjátszás a kezdetektől 1800-ig*, Budapest: Argumentum Kiadó, 1995) (Irodalomtörténeti Füzetek 138), 43–44; 96.

Az olvasószerkesztői megjegyzéseknél talán fontosabbak lehetnek a szakirodalmi kiegészítésekre vonatkozó további javaslatok. A disszertáció címlapján 2016-os évszám szerepel, így természetesen nem kérhetők számon a frissebb tételek. A megjelenésre szánt változat előkészítése során azonban érdemes lenne figyelembe venni a témához kapcsolódó újabb publikációkat. Az értekezés egy helyén ezt olvashatjuk: „[...] lakodalmi játék lehetett a *Constantinus és Victoria* című manierista színjáték is, amelyről Bene Sándor kimutatta, hogy több szempontból is hozzákapszolható a Zrínyi-udvar egyik esküvőjéhez”. (38. l.) A hivatkozott szerző újabb tanulmányaiból kitűnik, hogy a darab magának Zrínyi Miklósnak a házasságához kapcsolható.¹⁰ Bene Sándornak egy 2017-ben megjelent írásából Gyöngyösi István „leleményes toldalékaival” kapcsolatban már idéztem.

A *Balassi Menyhárt árultatásáról* szóló komédiát említve a dolgozatíró hivatkozik Virovecz Nándornak egy 2016. évi publikációjára (140. l.), ugyanabból az évből egy másikra viszont – amelyik bizonyára a kézirat lezárása után látott napvilágot – nem, az pedig kifejezetten a történeti összefüggésekkel foglalkozik.¹¹

Pintér Márta Zsuzsanna részletesen ismerteti Schwartz János *Hungaria respirans* című allegorikus darabját, amelynek főhőse Thököly Imre. (152–155. l.) A párhuzam – és az érdekesség – kedvéért érdemes lenne utalni Törtei Renáta legutóbbi (2017) tanulmányára, amelyben három kézirat és egy nyomtatásban megjelent spanyol (!) Thököly-dramát mutat be. A darabokban Thökölyt „a hős nemes szerepében látjuk, aki ellenszegül az elnyomó Habsburg hatalomnak, és ahhoz, hogy célját elérje, képes még a legádázabb ellenséggel is lepaktálni: a törökkel”.¹² Lehetne utalni ezekre a drámákra „a külföldön bemutatott magyar tárgyú darabok” (218. l.) említésekor is.

Véleményem vége felé közeledve az egyes részletkérdések után a munka egészének érdemeit kísérelem meg összefoglalni. Amint a bevezetésben is említettem: a téma feldolgozása első megközelítésben nem tűnik hálás feladatnak. Bármilyen tapintatos eljárás is a „posztromantikus episztémé” irodalomfelfogásának vagy „az esztétikai tapasztalat hiányának” emlegetése, a zord valóság nehezen leplezhető. Be kell látnunk: a tárgyalt darabok a mai átlagember számára legnagyobb részben élvezhetetlenek, a közönséges olvasó vagy néző aligha tudna mit kezdeni velük. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az irodalomtudomány figyelmen kívül hagyhatná egykori létezésüket. Mindenképpen elismerendő a drámakutatók erőfeszítése annak érdekében, hogy – kellőképpen aszkétikus hozzáállással – az elmúlt évszázadok termését feldolgozzák, bemutassák, és jelentőségüknek megfelelően értékeljék.

Ezeknek a törekvéseknek meghatározó vonulatát valósítja meg a jelen disszertáció: egzakt módszerekkel rendszerezi mindazt, amivel a vizsgált anyag jellemezhető, értékes következtetések sokaságával gyarapítva ismereteinket. Az értekezés eredményeit két csoportba sorolom. Egyrészt megtudhatjuk, hogy mi alapján értékelhetők és értékelendők a régiség történelmi drámái *a maguk helyén*; másrészt az is kiderül, mi az, ami *túlmutat* keletkezésük korán.

¹⁰ BENE Sándor, „*Constantinus és Victoria*: Zrínyi Miklós első házasságának története”, in *A horvát–magyar együttélés fordulópontjai: Intézmények, társadalom, gazdaság, kultúra*, főszerk. FODOR Pál, SOKCSEVITS Dénes, (Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet–Horvát Történettudományi Intézet, 2015), 618–629; BENE Sándor, „Az ajándék”, in *Művészet és mesterség: Tisztelgő kötet R. Várkonyi Ágnes emlékére*, szerk. HORN Ildikó, LAUTER Éva, VÁRKONYI Gábor, HILLER István, SZIRTES Zsófia, BALOGH Zsuzsanna, PÁSZTOR Katalin, TAMÁS Máté, II. köt. (Budapest: L’Harmattan Kiadó, 2016), 253–278.

¹¹ VIROVE CZ Nándor, „Egy hírhedt főúri imázs és ami mögötte van: A *Komédia Balassi Menyhárt árultatásáról*... a történeti források fényében”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 120 (2016): 373–401.

¹² TÖRTEI Renáta, „A spanyol Thököly-dramák problematikája: Egy ismeretlen forrásanyag bemutatása”, in *Az ember – kultúrtörténeti és poétikai megközelítésben: Fiatalok Konferenciája 2016*, szerk. DÉRI Eszter, DÓBÉK Ágnes, GÖRÖG Dániel, MARKÓ Anita, MARÓTHY Szilvia, 123–139 (Budapest: reciti Kiadó, 2017) 132.

A munka terjedelmesebb része azt mutatja meg, hogy a tárgyalt darabok a maguk idejében és környezetében milyen szerepet tölthettek be, milyen okok és célok motiválták megírásukat. Nemcsak a „miért?”, hanem a „hogyan?” kérdéseire is választ kapunk. Elmerülve a régiség történelmi, politikai, vallási viszonyaiban, nemkülönben a poétikai és retorikai nézetekben, kirajzolódik a vizsgált művek keletkezésének és fogadtatásának társadalom- és mentalitástörténeti közege. Sok esetben egy-egy munkának az elhelyezése szerzőjének életművében, vagy éppen korábban ismeretlen filológiai adalékok felszínre hozása is segíti a megértést. Általános, elméleti kérdések és konkrét példák egymásra vetítéséből bontakozik ki, hogyan valósul meg a keresztény, ezen belül a felekezeti, továbbá a nemzeti vagy regionális identitás erősítése, a tanító, ismeretközlő szándék, a reprezentációs funkció. Kerülnek példák a különféle modalitásokra, azaz a patetikus vagy ironikus, szatirikus hangvételre, akár csak a jellemző dramaturgiai megoldásokra, konzultációs és cseldrámára. Kitapinthatóvá válnak a történelmi drámák kapcsolódási pontjai más műfajokkal: a prédikációval, a politikai, államelméleti irodalommal, a közköltéssel.

Mindezek ismeretében az utolsó fejezetekben válik igazán nyilvánvalóvá az eredmények második csoportja, azaz a folytonosságot igazoló mozzanatok. A jelölt a tézisekben fogalmazza meg a legvilágosabban kutatásainak ezt az aspektusát: „[...] azt a szemléletbeli, tematikai és dramaturgiai folytonosságot [...] s azt a hatást, amit a 18. század (tanár) drámaírói az új drámaírói nemzedékre gyakoroltak – Bessenyeitől Kisfaludy Sándorig”. (12. l.) Figyelembe véve az előző korszakok – akár az ókor és a középkor – örökségének továbbélését, bizonyos vonatkozásban valóban megállapítható, hogy a tárgyalt történelmi drámák szervesen illeszkednek az irodalomtörténet folyamatába.

Összegzésként elmondhatjuk: a jelölt alapos munkájának eredményeként a feldolgozott anyag minden tekintetben a helyére került, mégpedig a legszigorúbb tudományos módszerek alkalmazásával, a primér források, a magyar és a külföldi szakirodalom mélyreható ismeretében. Pintér Márta Zsuzsanna a témához kapcsolódó számos korábbi publikációjának hozadékát felhasználta munkájához, ugyanakkor az adatok rendszerezésével és újabb kutatási eredményeinek beépítésével olyan szintézist hozott létre, amelyik pontosan és világosan meghatározza a magyar régiség történelmi drámáinak irodalom- és művelődéstörténeti helyét. Az értekezést értékes tudományos teljesítménynek tartom, nyilvános vitára bocsátását – a támogató elbírálás reményében – határozottan javaslom.

Budapest, 2018. február 27.

Dr. habil. Bartók István, DSc
tudományos tanácsadó, MTA BTK Irodalomtudományi Intézet
egyetemi docens, PTE BTK Klasszikus Irodalomtörténeti Tanszék